

KEMALİST DEVRİMİN İŞÇİ SINIFINA İLİŞKİN TAVRI

Aydınlık Gazetesi, 10 Aralık 2019

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim'e yöneltilen dayanaksız ve yanlış eleştirilerden biri, işçi sınıfını yoğun bir biçimde sömürdüğü ve baskı altına aldığı iddiasıydı. Bu iddiaya göre Atatürk döneminde işçilerin yaşama ve çalışma koşulları çok kötüleşmişti. Ancak bu iddiaların tam tersi gerçekleşti.

1923-1946 döneminde Türkiye'de nüfusun yaklaşık dörtte üçü köylerde yaşıyordu ve bunların önemli bölümü, küçük meta üreticisi veya geçimlik tarım yapan işletmelerdi. 1927 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 13,6 milyondtu. Kırsal kesimde kolayca toprak edinebilme olanağı, kentlere göçü engelliyordu. Özellikle 1930'lu yıllarda hızlandırılan sanayileşmede, daimi işçi bulabilmek ciddi bir sorundu.

Bu dönemde işçi sınıfının en vasıflı kesimleri, kamu kesiminde memur statüsünde istihdam edildi ve çağın koşullarına göre çok iyi ücretler, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik haklarına kavuştu.

1926 yılında kabul edilen Borçlar Kanunu da işçilerin haklarını düzenledi. 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu, diğer kanunlar ve tüzükler işçilere bazı haklar sağladı.

Kamu kesiminde işçi statüsünde çalışanların haklarını düzenleyen yönetmelikler ve kanunlar, uğrunda bir mücadeleyi gerektirmeden (ücretli işgücü yetersizliğinin sağladığı bir güçle) işçiler lehine önemli düzenlemeler içeriyordu.

GERÇEK ÜCRETLER NASIL GELİŞTİ?

Şevket Pamuk'un araştırmasına göre (Pamuk, Şevket, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler, 1469-1998*, DİE Yay., Ankara, 2000, s.84) Türkiye'de imalat sanayiinde gerçek ücretler 1925 yılından 1934 yılına kadar sürekli olarak yükseldi; 1935-1938 yıllarındaki düşüşün ardından 1939 yılında yeniden 1934 yılındaki düzeye yaklaştı.

Türkiye'de İmalat Sanayii Gerçek Ücretleri (1925-1939)

(1925 Gerçek Ücret ve Fiyat Düzeyi = 100)

Yıl	Gerçek Ücret Endeksi	Fiyat Endeksi
1925	100	100
1926	92	102
1927	115	89
1928	111	89
1929	112	95
1930	108	87
1931	117	82
1932	111	80
1933	138	72
1934	160	71
1935	137	66
1936	131	66
1937	137	67
1938	135	66
1939	151	67

İÇ YÖNETMELİKLERDE SAĞLANAN HAKLARDAN ÖRNEKLER

Bu dönemde özellikle kamu kesimi işyerlerinde çıkarılan dahili talimatnamelerle işçilere bazı önemli haklar sağlandı.

Sümerbank işyerlerinde 1933 sonrasında uygulanan Sümerbank Fabrikaları Müstahdemin Usta ve İşçilere Ait Hastalık ve Vefat Yardımı Talimatnamesine göre, işçinin hizmet akdinin belirli koşullarda işçi veya işveren tarafından feshedilmesi veya işçinin emekliye ayrılması durumunda, ilk sene için 30 ve daha sonraki her bir yıl için 10 yevmiye tutarında “terki hizmet tazminatı” ödenmesi öngörülüyordu. Diğer bir deyişle, İş Kanununda yer almayan kıdem tazminatı işyerinde uygulanıyordu.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. tarafından 1938 yılında çıkarılan dahili talimatnamenin ilginç hükümlerinden biri, kapitalizme geçiş sürecinde çalışma yaşamına uyumda bazı sorunlar yaşandığını gösteriyordu: “Madde 13/e: İşçinin gelemeyeceği günlerde oğlunu, kardeşini, akrabasını veya arkadaşını göndermek suretiyle yerine diğerini ikamesi caiz değildir.”

Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü'nün 1939 yılında kabul edilen İş Yerlerine Mahsus Yeknesak Dahili Talimatnamesinde yer alan bazı haklar tüm işçilere ancak 1950'li yıllarda çıkarılan yasalarla sağlandı. Bu hakların bir bölümü şöyleydi: Fazla çalışma zammı yüzde 35 olarak uygulanıyordu. Hasta olan işçilerin hasta kaldıkları günlere ilişkin ücretleri ödenecekti. 3008 sayılı İş Kanununda ücretli izin hakkı yoktu. Ancak işyerinde yıllık izin, işyeri kıdemi 5 yıla kadar olanlara 21 gün, beş yılı doldurmuş olanlara 30 gündü. Aylıklı işçilerin bu izninin tümü ücretliydi. Gündelikli işçiler, her kıdem yılı için iki gün ücretli izne hak kazanıyorlardı. Ulusal Bayram ve genel tatil günleri işyerinde çalışılmayacak, ancak işçilerin ücretleri tam olarak ödenecekti. Halbuki bu düzenleme İş Kanununa 1950'li yıllarda eklendi. İlginç bir hüküm de işçi çocuklarına ilişkindi: “Madde 15/VI: Mektep bulunmayan mahallerde çalışan müseccel işçilerin arzu edenlerine ilk tahsil çağındaki çocuklarının idarece tayin olunan şehirlerde açılan paralı pansiyonda iâşe ve ibateleri temin edilmek suretile çocuklar tahsil ettirilir. Bu çocukların babalarından veya velilerinden iâşe, ibate ve ilbas karşılığı olmak üzere 9 ay olan tedris müddetinde ayda maktuan beş lirayı tecavüz etmemek şartile işçi ücretinin % 5'i alınır.” (İşçilerin 1925-1945 dönemindeki ücretleri ile çalışma ve yaşama koşullarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi (Osmanlı'dan 2019'a)*, Tekgıda-İş Yay., İst., 2019, s.177-183 ve 197-210)

Atatürk döneminde işçilerin ezildiği iddiası gerçektir.